

УДК 811.161.1'23-057.87(477.75)

Хаджиоглова О.Г.

**СТРУКТУРА КАТЕГОРІЇ «МУЗИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ»
В КОНЦЕПТОСФЕРІ КРИМСЬКОТАТАРСЬКИХ ТА
УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ: ЗІСТАВНИЙ АСПЕКТ**

У статті викладено аналіз результатів психолінгвістичних експериментів, скерованих на виявлення змісту, структури категорії «музичні інструменти» в концептосферах студентів — носіїв кримськотатарської та української культур.

Ключові слова: психолінгвістичний експеримент, категорія, прототип, ядро, периферія, музичні інструменти.

В статье изложены результаты психолингвистических экспериментов, направленных на выявление содержания, структуры категории «музыкальные инструменты» в концептосферах студентов — носителей крымскотатарской и украинской культур.

Ключевые слова: психолингвистический эксперимент, категория, прототип, ядро, периферия, музыкальные инструменты.

The article presents the results of psycholinguistic experiments that were aimed at revealing the structure of the category «musical instruments» in the conceptospheres of students — bearers of Crimean Tatar and Ukrainian cultures.

Keywords: psycholinguistic experiment, category, prototype, nucleus, periphery.

Постановка проблеми. Дослідження специфіки збереження та кодування інформації людиною посідає важливе місце в когнітивній психології, психолінгвістиці та концептології. Проблема категоризації, яка ставилася ще філософами античності, з часом зазнала перегляду та переосмислення. Сучасні науковці вже не ставлять під сумнів твердження про те, що людина мислить за допомогою категорій. Крос-культурні дослідження дозволяють простежити не лише за відмінностями у

світосприйнятті носіїв різних мов та культур, а й у вербалізації знань про позамовну дійсність.

Аналіз літератури. Першою на неоднорідність структури категорії звернула увагу американська дослідниця, психолінгвіст Е. Рош. Саме вона висловила припущення, що не всі об'єкти деяких категорій рівнозначні за статусом, а існують більш та менш типові. Е. Рош ввела поняття прототипа [8]. Дж. Тейлор характеризує прототиповість як репрезентативність чи типовість, тобто на його думку, прототип — найтипівіший представник категорії, він найяскравіше репрезентує її у свідомості носіїв мови; при цьому прототип є еталоном для інших членів категорії [9]. Для визначення наповнення категорій поряд з іншими методиками використовуються психолінгвістичні експерименти. Категорії «птахи», «фрукти», «спорт», «меблі» та деякі інші вже були досліджені таким чином, однак відчувається брак подібних досліджень на матеріалі української та російської мов. Особливий інтерес становить зіставлення фрагментів концептосфер кримськотатарських (КТР) та українських респондентів (УР) на прикладі культурно маркованої категорії музичних інструментів (МІ).

Кримський сходознавець-тюрколог І. Заатов пише, що кримськотатарська музична культура зазнала занепаду в роки сталінських репресій 30-х років, а також внаслідок депортації кримськотатарського народу в 1944 р. Після цих подій, як стверджує науковець, музична культура цього народу не може повністю відновитися й донині [2]. Відомо, що початок ХХ століття приніс негативні зміни в стан не лише татарської, а й української культури, зокрема музичної. Десятиліття радянської антиукраїнської влади не могли не позначитися на культурах татарського й українського народів.

Метою статті є виклад та аналіз наповнення категорії «музичні інструменти» в свідомості кримськотатарських та українських студентів немусичного профілю. Ми також прагнули дослідити міру представлення національно-культурної інформації. З цією метою було проведено психолінгвістичний експеримент.

Кримськотатарську частину психолінгвістичного експерименту було проведено у квітні 2009 р. зі студентами історично-філологічного факультету Кримського інженерно-педагогічного університету (АРК, м. Сімферополь). Респондентами виступили 64 студента кримськотатарської національності віком 17—21 років. Експеримент з українськими респондентами (УР) ми провели у жовтні 2009 р. зі студентами фізичного факультету Волинського національного університету ім. Лесі Українки (м. Луцьк). Участь у дослідженні взяв 81 студент.

Обидва експерименти були практично еквівалентними і склалися з трьох частин (блоків), кожна з яких переслідувала власну мету. У першому блоці респондентам вголос зачитувалися запитання-ситуації, а відповіді передбачали вільне відтворення назв МІ. Зауважимо, що під час експерименту опитувані не мали списку інструментів, з якого потрібно було обирати правильні відповіді, — усі назви були відтворені з пам'яті. Для відповіді на кожне з запитань першого блоку було дано різну кількість часу: від 10 секунд у випадку, коли потрібно було вказати один інструмент, і 60 секунд у випадку, коли респонденти вписували кілька назв МІ (максимальна кількість — 12 інструментів). Зауважимо, що КТР усі питання були задані російською мовою; це, на нашу думку, відповідає мовному середовищу, в якому вони перебувають. Проте аби якомога краще актуалізувати кримськотатарську свідомість, ми замінили імена уявних людей, про яких йшлося в запитаннях, на татарські: Андрій «став» Аметом, Наталка — Гульнарою, Марійка — Аділе, Ольга — Ельмірою і т.д.

Докладніше з експериментом, проведеним з УР, можна ознайомитися у нашій статті «Особливості категоризації музичних інструментів в українських студентів немусичного профілю» [6], а перший блок експерименту з КР був описаний у статті «Структура категорії «музичні інструменти» в концептосфері кримськотатарських студентів» [5].

У цьому дослідженні зосередимося на зіставленні результатів першої частини обох експериментів та докладніше розглянемо результати другої та третьої частин кожного з них.

Усі завдання першого блоку нашого експерименту можна поділити на дві групи: 1) ті, за допомогою яких можна визначити прототипові об'єкти категорії «МІ»; 2) ті, за допомогою яких можна визначити периферійну зону досліджуваної категорії. До першої групи відносимо запитання, при відповіді на які необхідно було відтворити з пам'яті 1—5 назв МІ. До другої групи належать запитання, при відповіді на які респонденти повинні були вказати 7—12 назв МІ. Ми припускали, що у відповідях з'являться не лише популярні, а й менш відомі інструменти. Саме з такою метою, наприклад, було поставлене запитання про тата Пеппі, героїні казки А. Ліндгрєн, який нібито вмів грати на семи МІ.

Завдання першої частини експерименту дають нам змогу умовно поділити МІ на такі групи:

а) МІ, популярні для навчання гри на них (див. запитання про подарунки для музичної школи, про дітей, що навчаються музиці, про фабрику МІ тощо);

б) МІ, зовнішній вигляд яких є зраним респондентам і їх легко зобразити графічно (наприклад, запитання про конкурс малюнку на асфальті); ми припускали, що відповіді на це питання могли б узгоджуватися з результатами другої частини експерименту, в якій потрібно було розпізнати зображення МІ;

в) МІ, звучання яких легко розпізнати, — такі інструменти також можуть вважатися добре зраними і, ймовірно, належатимуть до прототипової зони досліджуваної категорії; ми припускали, що відповіді на це запитання будуть узгоджуватися з третім блоком, у якому студенти повинні були розпізнати звучання МІ;

г) МІ, що є зраними представникам будь-якої культури (див. запитання про міжнародний музичний конкурс, про презентацію культури Землі тощо);

д) МІ, які можуть вважатися найбільш типовими для жінок / чоловіків (запитання про дівчинку / хлопчика, що хочуть навчатися музиці, про «романтичного» тата, про батька Пеппі тощо).

Відповіді на запитання першого блоку, отримані від КТР та УР подаємо у таблиці. Докладніше розглянемо МІ, популярні для навчання дітей музиці, оскільки ця група запитань є найбільшою.

Таблиця 1

Запитання: 1) Андрія (Амета) віддають до музичної школи. На якому інструменті він радше зе все гратиме?					
УР			КТР		
Назва МІ	Частотність (%)	Згадування нац. МІ	Назва МІ	Частотність (%)	Згадування нац. МІ
Гітара	29 %		Скрипка	24,6 %	—
Сопілка	19,5 %	+	Акордеон	21,5 %	
Фортепіано	18,3 %		Фортепіано	18,5 %	
Скрипка	14,6 %				
2) Наталку (Гульнару) віддають до музичної школи. На якому інструменті вона радше за все гратиме?					
Скрипка	43 %	Сопілка (8,5 %)	Фортепіано	47 %	—
Фортепіано	29,3 %	Бандура (3,6 %)	Скрипка	47 %	
3) Десятирічна Марійка (Аділе) щойно повернулася із концерту, де вона почула та побачила багато музичних інструментів. Вдома вона сказала батькам, що хоче грати на... На якому інструменті хоче грати дівчинка?					
Скрипка	35 %	Бандура (5 %)	Фортепіано	46,8 %	—
Фотрепіано	28 %		Скрипка	43,7 %	
4) У класі навчаються учні, більшість яких відвідує музичну школу. Який музичний інструмент, на Вашу думку, є серед них найпопулярнішим?					
Гітара	38 %	—	Фортепіано	52 %	—
Фортепіано	30 %		Скрипка	24,6 %	
Скрипка	22,2 %		Гітара	15,9 %	
5) У нашому місті будують фабрику, де будуть виготовляти музичні інструменти. Які, на Вашу думку, інструменти там виготовлятимуть?					
Гітара	24 %	Кобза (0,9 %)	Скрипка	21 %	Кавал (0,4 %)
Скрипка	14,6 %		Фортепіано	17,7 %	Зурна (0,4 %)
Сопілка	12,7 %	+	Гітара	15 %	Даре (0,4 %)
Фортепіано	12,3 %		Барабани	11,6 %	
Барабани	11,8 %				
6) Для музичної школи придбали 5 нових інструментів. Як ви думаєте, які саме?					
Скрипка	17,5 %	Сопілка (7 %)	Фортепіано	17,5 %	—
Гітара	17 %		Скрипка	15,5 %	
Фортепіано	14 %		Гітара	13,6 %	
Барабани	11 %		Барабани	11 %	
7) Меценати вирішили подарувати музичній школі інструменти. Коли почали розвантажувати привезені подарунки, виявилось, що багато інструментів однакові. Яких інструментів виявилось найбільше?					

Гітара	26,7 %		Скрипка	25 %	Комуз ¹ (0,7 %)
Сопілка	22 %	+	Фортепіано	15,7 %	
Скрипка	20,6 %				
8) На міжнародний музичний конкурс було подано 100 заявок. На яких інструментах грає більшість конкурсантів?					
Гітара	26 %	Сопілка (4 %)	Фортепіано	29,5 %	—
Скрипка	24,5 %	Бандура (2,7)	Скрипка	24 %	
Фортепіано	19,6 %		Гітара	19,8 %	

Отримані відповіді дозволяють нам виділити набір МІ, які, на думку респондентів, можуть вважатися досить популярними для навчання музиці. УР вважають, що найтипівішим інструментом для навчання хлопчика є гітара. КТР найтипівішим інструментом назвали скрипку. Цікаво зазначити, що у відповідях УР досить часто зустрічається сопілка, тоді як жодного татарського народного інструмента КТР згадано не було. Щодо інструментів, на яких могла б навчатися дівчинка, то як українці, так і кримські татари назвали скрипку та фортепіано. Серед відповідей УР зустрічаємо сопілку та бандуру. У випадку КТР народних інструментів не спостерігаємо. Цікаво, що у відповідях на запитання про фабрику МІ окрім скрипки, фортепіано, гітари та барабанів КТР назвали кавал², зурну³ та даре⁴, хоча їх частотність є дуже низькою. Відповіді на решту запитань, які ми об'єднали у групу інструментів, на яких навчають грати (див. Таблицю 1), дозволяють нам стверджувати, що для носіїв української свідомості популярними є скрипка, гітара, фортепіано, сопілка та барабани. Окрім сопілки, з народних інструментів УР називали також бандуру. КТР вважають, що популярними для навчання є фортепіано, скрипка, гітара, барабани та акордеон, при цьому частотність гітари є значно нижчою, ніж у відповідях УР.

Запитання групи б), які стосувалися зовнішнього вигляду МІ, дозволяють твердити, що як українці, так і кримські татари найкраще знають гітару, скрипку, барабан та фортепіано. У відповідях УР і КТР траплялися і

¹ Комуз — киргизький триструнний щипковий інструмент, подібний до лютні [7, 122].

² Кавал — духовий пастуший інструмент, подібний до подовжньої флейти [7, 102].

³ Зурна (перс.) — народний духовий дерев'яний язичковий інструмент, схожий на гобой. З поширена у народів Закавказзя, Середньої Азії, Африки, Індії, європейських країн Середземномор'я, Китаю та ін. [7, 94].

⁴ Даре — бубон діаметром 500—600 мм з двома парами мідних тарілочок [2].

народні інструменти: українці називали сопілку, і лише деякі кримськотатарські студенти називали саз⁵, даре та дутар⁶.

Щодо МІ, звучання яких, на думку опитаних, легко розпізнати, є скрипка, барабани, гітара, фортепіано. Такі результати є однаковиими як для кримських татар, так і для українців. У відповідях УР досить часто згадується сопілка, тоді як кобза, бандура і цимбали згадуються значно рідше: вони мають приблизно такий індекс частотності, як саз у відповідях КТР.

Інструменти, які мають наднаціональний характер, на думку респондентів, такі: скрипка, гітара, фортепіано та барабан. Єдиною відмінністю у відповідях представників двох національностей є те, що українці згадали сопілку і бандуру, а кримські татари — трубу.

Цікавими є відповіді на групу запитань про МІ, що можуть вважатися найбільш типовими для чоловіків та жінок. Наприклад, відповідаючи на запитання *Моя мама закохалася в тата, бо він гарно грав на ... На якому інструменті грав мій тато?* — УР уявляли тата з гітарою (62 % від загальної кількості відповідей), а КТР — за фортепіано (29,5 %) або зі скрипкою (24 %). Щодо гітари, то її згадала п'ята частина опитаних. Кілька УР назвали й сопілку, тоді як КТР не назвали жодного народного інструмента. У відповідях на запитання про батька Пеппі, що грав на семи музичних інструментах, у представників обох національностей домінують фортепіано, скрипка, гітара та барабан. Українці називали ще й сопілку (10,6 %), в кримськотатарських анкетах подекуди зустрічалися зурна, кеманча⁷ та давул⁸ (по 0,2 % від загальної кількості).

Взявши до уваги гендерно орієновані запитання з першої групи (про хлопчика та дівчинку, що хочуть навчатися музики), бачимо, що на думку УР, найбільш «чоловічим» інструментом є гітара, менш популярними є

5 Саз (перс.) — струнний щипковий інструмент, поширений серед народів Закавказзя, Ірану, Афганістану, Туреччини та інших країн Сходу [7, 232].

6 Дутар — струнний щипковий інструмент народів Середньої Азії з грушоподібним корпусом і довгою шийкою. Має дві струни з шовку [7, 78].

7 Кеманча — східний смичковий інструмент з кулястим корпусом з тутового чи горіхового дерева, гарбуза або кокосового горіха, довгою шийкою та 3—4-ма струнами [7, 114].

8 Давул — великий барабан з мембранами, виготовленими з дубляної телячої шкіри [7].

фортепіано, сопілка і скрипка. КТР вважають, що особа чоловічої статі радше за все гратиме не на гітарі, а на скрипці чи фортепіано. Гітара та акордеон називаються рідше. УР і КТР вважають, що найбільш «жіночим» МІ є скрипка та фортепіано. З народних інструментів українцями були названі сопілка та бандура. Носії кримськотатарської культури не назвали жодного народного інструмента.

Перейдімо до аналізу другого блоку психолінгвістичного експерименту. Він містив зображення 40 різних МІ, кожне з яких було показане респондентам протягом 10 секунд. Ми прагнули довідатись, чи розпізнають респонденти зображення МІ, чи знають вони їх назви і чи збігаються назви та частота згадок інструментів, які були названі студентами при вільному відтворенні (блок 1), із назвами розпізнаних зображень інструментів у другому блоці. Відповіді УР та КТР подаємо у Таблиці 2:

Таблиця 2

№	Назва МІ	УР (відсоток правильного розпізнання зображень)	КТР (відсоток правильного розпізнання зображень)
1	Рояль	38,3 %	46,8 %
2	Орган	61,7 %	34,3 %
3	Клавесин	0 %	0 %
4	Баян	79 %	51,6 %
5	Акордеон	53 %	43,7 %
6	Гармонія	70,4 %	64 %
7	Шейкер	1,2 %	0 %
8	Маракаси	37 %	0 %
9	Перкусійні інструменти	19,7 %	12,5 %
10	Барабанна установка	84 %	89 %
11	Литаври	1,2 %	0 %
12	Ксилофон	2,5 %	0 %
13	Цимбали	14,8 %	1,6 %
14	Колісна ліра	0 %	0 %
15	Кобза	43 %	4,7 %
16	Бандура	33 %	1,6 %
17	Арфа	86 %	64 %
18	Скрипка	96,3 %	98,4 %
19	Віолончель	39 %	21,8 %
20	Контрабас	37 %	4,7 %
21	Гітара	98,7 %	90,6 %
22	Саз	4,9 %	17 %
23	Балалайка	69 %	78 %
24	Ситара	4,9 %	0 %

25	Свищик	66 %	56,2 %
26	Дримба	4,9 %	0 %
27	Губна гармонія	86 %	50 %
28	Сопілка	93,8 %	67 %
29	Най (ребро)	4,9 %	0 %
30	Трембіта	74 %	0 %
31	Волинка	75 %	9,4 %
32	Флейта	54 %	57,8 %
33	Кларнет	9,9 %	23,4 %
34	Гобой	2,5 %	0 %
35	Фагот	2,5 %	0 %
36	Саксофон	86 %	85,9 %
37	Труба	70,4 %	50 %
38	Тромбон	11 %	0 %
39	Валторна	0 %	0 %
40	Туба	2,5 %	0 %

Серед УР найкраще розпізнаними були зображення гітари, скрипки, сопілки, арфи, губної гармонії, саксофона, барабанної установки, баяна, волинки, трембіти, гармонії, балалайки, свищика, органа, флейти та акордеона. КТР найкраще розпізнали скрипку, гітару, барабан, саксофон, балалайку, сопілку (назвавши її «дудка»), арфу, гармонію, флейту, свищик, баян, губну гармонію та трубу. Решту МІ розпізнало менше половини КТР. Серед їх відповідей траплялися такі випадки неправильного називання інструментів: перкусійні інструменти (конгу, бонго) називали даре, зурною, думбелеком⁹); кобзу називали «кобзарем», балалайкою, бандурою, сазом, зурною; саз — дутаром, кавалом; трембіту — таяком¹⁰, давулом, горном.

Така ситуація може свідчити про те, що українські народні інструменти та решта об'єктів, які не були правильно розпізнані, не відображені в свідомості татарської молоді. Це може бути спричинене тим, що респонденти не стикаються з українською музичною культурою в повсякденному житті. Зауважимо, що й саз, інструмент, який вважається татарським інструментом [2], має досить низький індекс розпізнаваності — лише 17 % від загальної кількості правильних відповідей. Звернімо увагу, що балалайку, російський народний інструмент, розпізнала велика кількість КТР — 78 % правильних

⁹ Думбелек — парні литаври у вигляді двох глиняних горщиків, що зверху обтягнуті шкірою [2].

¹⁰ Аса-таяк — казахський народний дерев'яний інструмент у вигляді лопатки, декорують орнаментом, а потім вішають брязкальця. Вони звучать дуже мелодійно, коли аса-таяк потрусити [1].

відповідей. Це свідчить про те, що зовнішній вигляд цього інструмента представлений в концептосфері опитаних.

Третій блок експерименту складався з 36 аудіозаписів тривалістю 10 — 17 секунд. Записи являли собою уривки соло, виконаних на певному МІ. Респондентам потрібно було розпізнати звучання МІ. Метою цього завдання було визначити, якою мірою респонденти розпізнають звучання МІ, чи корелює розпізнання зображення МІ з їх звучанням, і як узгоджуються ці результати з результатами першого блоку. Перед прослуховуванням ми попередили, що кілька записів містять звучання того самого інструмента, але такі повтори траплялися не більше двох разів. Інструментів, які звучали двічі, було 6 (гітара, скрипка, контрабас, флейта, труба, та саксофон), і уривки були взяті з різних музичних творів.

Таблиця 3

№	Назва МІ	УР (відсоток правильного розпізнання звучання)	КТР (відсоток правильного розпізнання звучання)
1	Акордеон	19,7 %	40,6 %
2	Арфа	45,7 %	51,5 %
3	Бандура	12 %	0 %
4	Контрабас	1,2 %	7,8 %
5	Фагот	0 %	0 %
6	Баян	11 %	7,8 %
7	Кларнет	6 %	4,7 %
8	Барабани	26 %	31 %
9	Флейта (№1)	23 %	18,7 %
10	Гітара (№1)	70 %	89 %
11	Флейта (№2)	23 %	29,6 %
12	Кобза	32 %	0 %
13	Перкусія (конга, бонго)	1,2 %	1,5 %
14	Туба	1,2 %	0 %
15	Литаври	2,5 %	0 %
16	Най (ребро)	2,5 %	0 %
17	Гобой	0 %	0 %
18	Орган	86 %	36 %
19	Фортепіано (№1)	81 %	81 %
20	Саксофон (№1)	56,8 %	84,3 %
21	Скрипка (№1)	95 %	86 %
22	Тромбон	8,6 %	1,5 %
23	Трембіта	80 %	0 %
24	Труба (№1)	18 %	34,3 %
25	Колісна ліра	0 %	0 %
26	Віолончель	21 %	7,8 %

27	Труба (№2)	59 %	14 %
28	Гітара (№2)	80 %	71,8 %
29	Контрабас	23 %	7,8 %
30	Дримба	11 %	0 %
31	Гармонія	32 %	43,7 %
32	Скрипка (№2)	95 %	78 %
33	Сопілка	80 %	31 %
34	Клавесин	1,2 %	0 %
35	Саксофон (№2)	70 %	34 %
36	Металофон	0 %	0 %

Результати третього блоку експерименту дозволяють твердити, що УР найкраще розпізнали звучання скрипки, органа, фортепіано, трембіти, сопілки, гітари, саксофона. КТР правильно назвали скрипку, фортепіано, гітару, саксофон та арфу. Індекс правильних відповідей при розпізнаванні решти МІ є нижчим за 50 %, тому вони не можуть вважатися добре представленими в концептосферах опитаних. Бачимо, що КТР не розпізнали орган та сопілку так добре, як українські. Натомість УР гірше розпізнали арфу. КТР робили помилки при розпізнаванні звучання МІ. Наприклад, фагот назвали кемане¹¹ (1,5 %), акордеон назвали баяном (37,5 %) та гармонією (25 %), баян назвали акордеоном (17 %), гармонію — баяном (14 %) та акордеоном (21 %), арфу називали балалайкою (9,3 %), флейту — «дудкою» (34,3 %), тубу назвали трубою (59 %), литаври назвали «ударними» (17 %), гобой назвали скрипкою (54,7 %), орган — синтезатором (7,8 %), тромбон назвали трубою (54,7 %) і давулом (3 %). Як і у попередньому блоці, де студенти повинні були розпізнати зовнішній вигляд музичних інструментів, так і у третьому блоці експерименту, КТР неправильно розпізнавали українські народні інструменти: кобзу назвали балалайкою (18,7 %), най — «дудкою» (9,4 %) і флейтою (53 %); трембіту назвали горном (4,7 %) і рогом (4,7 %), колісну ліру назвали волинкою (28 %), 6,2 % опитаних назвали дримбу інструментом чукотського народу.

УР також робили помилки у розпізнаванні звучання музичних інструментів: акордеон називали баяном (71,6 %), баян — акордеоном (40 %), бандуру назвали кобзою (24,7 %), кобзу — бандурою (7,4 %), най був

¹¹ Кемане — турецький народний струнний інструмент (скрипка) [4].

названий сопілкою (80 %), гобой — скрипкою (24,7 %), колісну ліру називали волинкою (76 %), контрабас — бас-гітарою (27 %), гармонію — баяном (38 %), а металофон — ксилофоном (4,9 %).

Висновки.

Психолінгвістичні експерименти, проведені з носіями української та кримськотатарської культур, дозволяють робити висновки про категоризацію МІ у свідомості респондентів та виділити центральні й периферійні об'єкти досліджуваної категорії. У свідомості УР ядро категорії складають гітара, скрипка, сопілка, трембіта, саксофон та орган. Кримськотатарська частина експерименту показала, що скрипка, гітара, саксофон та арфа належать до прототипових об'єктів категорії «МІ» в свідомості КТР. Спільними для УР і КТР стали гітара, скрипка та саксофон.

Можемо стверджувати, що УР достатньо добре розпізнають національні МІ. Сопілка і трембіта були розпізнані найкраще. УР достатньо активно відтворюють та розпізнають бандуру, кобзу та трембіту. Відповіді свідчать, що опитані часто плутають кобзу та бандуру. Цей факт пояснюється тим, що бандурою називали кобзу, яка свого часу була витіснена з національної культури України [3]. Наш психолінгвістичний експеримент показав, що в свідомості носіїв української культури інформація про національні МІ міститься в зоні, наближеній до ядра категорії «МІ».

Цікаво, що при розпізнаванні звуків та зображень МІ, КТР, на відміну від УР, замінювали назви українських МІ, які вони не могли правильно розпізнати, назвами кримськотатарських інструментів, схожих за зовнішнім виглядом. Цей приклад яскраво ілюструє те, що КТР інтерпретували артефакти української культури як артефакти власної культури. Єдиним кримськотатарським інструментом, що зустрічався у другому та третьому блоках експерименту, був саз. Зазначимо, що УР не розпізнали його так само, як КТР не розпізнавали українські МІ. Це свідчить про те, що УР не знайомі з кримськотатарською музичною культурою так само, як КТР не знайомі з українською. Зауважимо, що деякі КТР виявилися носіями фрагментів

кримськотатарської музичної культури — окремі студенти знали до 10 назв кримськотатарських МІ.

За І. Заатовим, до 30-х років ХХ століття в кримськотатарській народній музиці провідне місце посідали саме національні музичні інструменти. Вважається, що процес проникнення труби, кларнету та фісгармонії в музичну культуру татар розпочався ще наприкінці ХІХ століття. «Труба та кларнет були освоєні спочатку солдатами — кримськими татарами, які служили в царській армії, звідки після демобілізації вони привозили ці інструменти на батьківщину. [...] З кінця 30-х років вони поступово витіснили народні духові інструменти кавал та зурну». Окрім фісгармонії, в ансамблях стали використовувати і акордеон [2]. Усі ці події, разом із репресіями, призвели до втрати культурної пам'яті кримських татар. Про це свідчить низький рівень розпізнання студентами кримськотатарських національних інструментів. Припускаємо, що ці факти могли спричинити те, що національні інструменти кримськотатарського народу лише в поодиноких випадках вільно відтворюються з пам'яті опитаних. Наш експеримент показав, що національна музична культура краще представлена в українців, аніж в кримських татар.

В перспективі наших досліджень є зіставлення отриманих результатів з результатами експерименту, проведеного з носіями польської мови та культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аса-таяк. Государственная детская библиотека им. С. Бегалина. Режим доступу : <http://www.spring.kz/?lang=ru&id=4&subid=1&num=3>
2. Заатов И.А. Как развивалась крымскотатарская музыкальная культура в республике Крым / И.А. Заатов. Режим доступу : <http://turkolog.narod.ru/info/crt-4.htm>
3. Литвин М. Розстріляний з'їзд кобзарів / М. Литвин. Режим доступу : <http://svitlytsia.crimea.ua/?section=article&artID=7740>

4. Музыкальный инструмент «Кабак кемане». Режим доступа : <http://www.kultur.gov.tr/RU/Genel/BelgeGoster.aspx?1C04EA51480895DA7A2395174CFB32E1554D02F3C406BA30>
5. Хаджиоглова О. Г. Структура категорії «музичні інструменти» в концептосфері кримськотатарських студентів / О. Г. Хаджиоглова // Вчені записки Кримського інженерно-педагогічного університету. Випуск 21. Філологічні науки. — Сімферополь : НІЦ КІПУ, 2010. — С. 56 — 61.
6. Хаджиоглова О. Г. Особливості категоризації музичних інструментів в українських студентів немусичного профілю / О. Г. Хаджиоглова // Вісник Дніпропетровського університету. Мовознавство. (у друці)
7. Юцевич Ю. Є. Музыка. Словник-довідник. — Вид. 2-ге, переробл. і доп. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2009. — 352 с.
8. Rosch E.H. Human categorization / E.H. Rosch // *Advances in crosscultural psychology*. — L. Acad. Press, 1975.
9. Taylor J.R. Linguistic categorization / J.R. Taylor. — Oxford University Press. — 1995. — 312 p.